

- Dossier 1.2: Klimaat, economie en politiek tijdens de ‘wereldcrisis’ van de zeventiende eeuw (debat)

(hoofdstuk 1, MtH)

Veel historici zijn gefascineerd door het gelijktijdig optreden van politieke onrust en economische crises omstreeks het midden van de zeventiende eeuw. Een bekende studie uit 1938 is die van Roger Merriman over *Six Contemporaneous Revolutions*. Hij wees op het opvallende samenkomen van de revolutie van de puriteinen in Engeland, de opstand die Portugal van Spanje scheidde, de Catalaanse opstand, de opstand in Napels, de Fronde (burgeroorlog) in Frankrijk, en de coup van stadhouder Willem II in Nederland, die gevolgd werd door een stadhouderloos tijdperk. Steeds bleek belastingverhoging, nodig om de dure oorlogen te financieren, een belangrijke aanleiding voor die opstanden. In 1954 was de beroemde Britse historicus Eric Hobsbawm de eerste die over de *economische* crisis van de zeventiende eeuw sprak, wat aanleiding was voor een debat in dat tijdschrift. In reactie schreef Hugh Trevor-Roper een artikel waarin hij de politieke aspecten benadrukte. Een reeks artikelen volgde, waarbij historici uit verschillende landen de crisis in hun eigen land tijdens de zeventiende eeuw bespraken. Deze werden deels gebundeld in de uitgaven van Aston (1965) en Parker en Smith (1978). In 1997 volgde een herziene editie van die laatste bundel.

Het debat bleef: sommige auteurs zagen als oorzaak bijvoorbeeld de inflatie vanwege de toevloed van zilver uit de Spaanse koloniën, anderen wezen op de verslechtering van het klimaat of de veelvuldige oorlogen. Maar lang niet iedereen was ervan overtuigd dat de zeventiende eeuw er zoveel slechter aan toe was dan de andere eeuwen.

Een aanzienlijke uitbreiding onderging het debat omstreeks 1990, waarin niet meer alleen over de zeventiende-eeuwse *Europese* crisis werd gesproken, maar over die van de hele wereld. Een themanummer over dit onderwerp verscheen in 1990 in *Modern Asian Studies*. Jack Goldstone, *Revolution and Rebellion in the Early Modern World* (1991), was een aanhanger van de crisisthese. Hij zocht de reden voor de crisis in bevolkingsgroei die niet door de bestaande instituties kon worden opgevangen, waarbij hij focuste op Frankrijk, Engeland, het Ottomaanse Rijk en China. In 2009 verscheen nog een overzichtsartikel van Jan de Vries over het debat over de zeventiende-eeuwse crisis ‘na vijftig jaar’.

Geoffrey Parker benadrukte recent weer de rol van het klimaat in zijn boek *Global Crisis: War, Climate Change and Catastrophe in the Seventeenth Century* (2013). De Kleine IJstijd, de langdurige periode van verkoeling van het klimaat, kende in de zeventiende eeuw een dieptepunt. Overal braken misoogsten en hongersnoden uit. De regeringen konden of wilden in die tijd nog niet

goed reageren op deze problemen en dat was de reden van de vele opstanden in de zeventiende eeuw. Het boek van Parker leidde tot een fel debat in het *Journal of Interdisciplinary History* (2014). De reactie van Jan de Vries liet weinig van Parkers analyse overeen. Ook Paul Warde rekende keihard af in een artikel in *Past and Present*. De verbanden die Parker zag waren ook in andere tijden te vinden. De Nederlandse samenleving zou volgens Parker ook een zware economische crisis hebben gekend in de zeventiende eeuw; gemakshalve ging hij voorbij aan het feit dat het juist uitzonderlijk goed met de Nederlandse Republiek ging: het was per slot de Gouden Eeuw!! Al met al een boek met mooie anekdotes maar met weinig diepgang en geen heldere analytisch kader.

Literatuur

- Aston, T. (red.), *Crisis in Europe, 1560-1660* (Londen 1965) (reprint van de discussie in *Past and Present*)
- Atwell, Williams S., 'A seventeenth-century 'General Crisis' in East Asia?', *Modern Asian Studies* 24 (1990) 661-682
- Eddy, John A., 'The Maunder Minimum: Sunspots and climate in the reign of Louis XIV,' *Science* 92 (1976) 1189-1202
- Elliott, J.H., 'Revolution and continuity in Early Modern Europe', *Past and Present* 42 (1969) 35-56
- Goldstone, Jack A., *Revolution and rebellion in the Early Modern World* (Berkeley 1991)
- Hart, Marjolein 't, 'It's the climate, stupid'. De crisis van de zeventiende eeuw op wereldschaal', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 127 (2014) [te verschijnen]
- Hobsbawm, Eric, 'The General Crisis of the European economy in the seventeenth century', *Past and Present* no. 5 (1954) 33-53 en 'The Crisis of the 17th century: II,' *Past and Present* no. 6 (1954), 44-65
- Kamen, Henry en Jonathan I. Israel, 'The seventeenth century crisis in Spain: Myth or reality?', en John TePaske en Herbert Klein, 'A rejoinder,' beide in *Past and Present* nr.97 (1982), 144-161
- Kossmann, E.H., E.J. Hobsbawm, J.H. Hexter, Roland Mousnier, J.H. Elliott, Lawrence Stone, en H.R. Trevor Roper, 'Symposium: Trevor Roper's 'General Crisis',' *Past & Present* nr. 18 (1960) 8-42
- Merriman, Roger B., *Six contemporaneous revolutions* (Oxford 1938)
- Ogilvie, Sheilagh C., 'Germany and the seventeenth-century crisis,' *The Historical Journal*, 35 (1992) 417-441
- Parker, Geoffrey en Lesley M. Smith (red.), *The General Crisis of the seventeenth century* (Londen 1997) (herziene uitgave van de versie van 1978. De 1978 uitgave verscheen ook in Nederlandse vertaling)
- Parker, Geoffrey, 'Crisis and catastrophe: The global crisis of the seventeenth century reconsidered,' *American Historical Review*, 113 (2008) 1053-1079
- Parker, Geoffrey, *Global crisis: War, climate change and catastrophe in the seventeenth century* (New Haven 2013)
- Rabb, Theodore K. *The struggle for stability in Early Modern Europe* (Oxford 1975)
- Rabb, Theodore K, 'The persistence of the crisis', *Journal of Interdisciplinary History* 40 (2009) 145-150
- Schöffer, Ivo, 'Viel onze Gouden Eeuw in een tijdvak van crisis?', *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap*, 78 (1964) 45-72
- Trevor-Roper, H. R., 'The General Crisis of the 17th Century,' *Past and Present*, nr.16 (1959) 31- 64
- Vries, Jan de, 'The economic crisis of the seventeenth century after fifty years,' *Journal of Interdisciplinary History*, 40 (2009) 151-194
- Vries, Jan de, 'The crisis of the seventeenth century: the Little Ice Age and the mystery of the Great

- Divergence', *Journal of Interdisciplinary History*, 44 (2014) 369-377
- Wallerstein, I., 'Y a-t-il une crise du XVIIe siècle?', *Annales: E.S.C.*, 24 (1979) 126-144
- Warde, Paul, 'Global crisis or global coincidence?', *Past and Present* 228 (2015) 288-301